

ІНВЕСТИЦІЇ ТА АГРАРНИЙ РИНОК

УДК 330:322.2

Т.М. Ратошнюк, М.А. Мартинюк

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Досліджено необхідність формування інвестиційного привабливого середовища в аграрній сфері України. Проаналізовано сучасний стан аграрної сфери та визначальних факторів інвестування в аграрні підприємства. З'ясовано чинники впливу на надходження інвестицій, створення системи стимулів та пільг для привабливості інвесторів, особливості державного регулювання інвестиційної діяльності.

Постановка проблеми. Розвиток інвестування в аграрній сфері АПК України характеризується зростанням потреб в інвестиціях і зменшенням можливості їх забезпечення. Без створення умов заінтересованості сільськогосподарських підприємств, зовнішніх інвесторів у розширенні обсягів вкладень в аграрний сектор неможливо вирішити завдання техніко-технологічного оновлення галузі, збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення ефективності господарювання, зростання зайнятості сільського населення та на цій основі – поліпшення соціальної ситуації на селі [1].

Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції вимагає відповідного розвитку матеріально-технічної бази галузі. Збільшення розмірів виробничих фондів здійснюється за рахунок додаткових вкладень матеріальних і грошових засобів, направлених на розширення виробничого потенціалу сільського господарства. Стійкий розвиток галузей агропромислового комплексу в умовах ринкових відносин потребує інвестиційної активності, в наданні підприємствам необхідних грошових і матеріальних ресурсів [4].

Стан вивчення проблеми. Питання розвитку інвестиційної діяльності завжди знаходились у центрі уваги багатьох учених-економістів, зокрема фундаментальний економіко-теоретичний аналіз розвитку інвестиційних процесів висвітлено у працях І.О. Бланка, Л. Гітмана, Дж. Кейнса, В.А. Лушкіна, К. Маркса, В.Л. Осецького, А.А. Пересади, С.К. Реверчука, В.І. Ульянова, В.Г. Федоренка, І. Фішера, М. Фрідмена, У. Шарпа та ін. Проблеми розвитку інвестування в сільське господарство України досліджувалися багатьма науковцями, серед яких Л.О. Абсава, К.С. Берестовий, С.О. Гуткевич, А.Д. Діброва, О.М. Дуфенюк, М.І. Кісіль, В.В. Ковальов, М.Ю. Коденська, Г.П. Лайко, А.С. Музиченко, В.Б. Ніко-ленко, Г.В. Сеніна, В.К. Терещенко, А.В. Чупіс, О.М. Шестопаля та ін.

Мета і методика дослідження. Метою статті є обґрунтування пропозицій щодо інвестування аграрної сфери АПК, визначення основних напрямів інвестиційної політики та шляхів активізації інвестиційної діяльності в галузі.

Об'єктом дослідження є процес інвестування в аграрній сфері АПК України та його вплив на відтворення основних засобів галузі.

Предмет дослідження охоплює сукупність теоретичних, практичних і методичних питань щодо інвестиційної привабливості аграрного сектору країни.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення інвестиційних процесів, наукові праці вчених-економістів, довідкові видання та нормативно-правові акти.

Результати дослідження. Вирішення невідкладних проблем аграрної економіки нерозривно пов'язане з нарощуванням коштів вітчизняних та іноземних інвесторів і створенням сприятливого інвестиційного клімату. Умови, що забезпечують

інвестиційну привабливість сільського господарства залежать передусім від економічного стану та потенційних можливостей товаровиробників, стабільності виробничих та економічних механізмів господарювання, прозорості та прогнозованості здійснюваних заходів, успішної реалізації галузевих програм і проектів, спрямованих на збільшення обсягів виробництва продукції та підвищення ефективності виробництва [3].

Основною умовою нарощування виробничих потужностей, подолання спаду виробництва в сільському господарстві, досягнення фінансової стабільності і підйому економіки галузей є поживлення інвестиційної діяльності.

Інвестиції – це довгострокові вкладення на надбання основних фондів і оборотних засобів в процесі господарської діяльності. Це не тільки вкладення в розширення основних фондів, але і витрати на поповнення і формування оборотних засобів підприємства. Довгострокові вкладення капіталу в об'єкти господарської діяльності виправдані тільки тоді, коли вони сприяють отриманню прибутку і досягається соціальний ефект.

Нинішнє положення сільськогосподарських підприємств на ринку інвестицій характеризується: їхньою неготовністю до ефективного освоєння засобів; неготовністю потенційних інвесторів вкладати капітал в підприємства внаслідок високих ризиків, пов'язаних з незахищеністю права власності; з великою вірогідністю неповернення засобів через погане управління.

Погіршення інвестиційного клімату в АПК викликали такі чинники, як:

1) зменшення припливу фінансових ресурсів у галузі АПК (падіння виручки від реалізації продукції) внаслідок скорочення платоспроможного попиту населення на продовольство;

2) додаткове зниження прибутків вітчизняних виробників через необґрунтовано високу частку імпортного продовольства на внутрішньому українському ринку (звуження ринку збуту);

3) проведення в стислі терміни корінної перебудови всієї системи бюджетних відносин, відмова від державної підтримки сільського господарства без адекватної компенсації фінансових втрат виробникам продовольства;

4) збереження монополізованої структури промислового сектора вітчизняного АПК і відсутність ринкових механізмів, регулюючих цінові взаємини сільськогосподарських, переробних, торгово-закупівельних і ресурсощадних підприємств. У результаті зріс ціновий паритет і погіршилися фінансово-вартісні пропорції міжгалузевого обміну, сформувався дисбаланс між прибутками і витратами;

5) незавершеність процесів земельної реформи та інституційних перетворень в сільському господарстві й суміжних галузях АПК.

Агропромислове виробництво залишається однією з інвестиційно-привабливих сфер економіки не тільки для вітчизняних, а й для зарубіжних інвесторів. Динаміка обсягів інвестицій в сільському господарстві за останні роки наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Інвестиції в сільське господарство України*

Вид господарства	Р о к и			
	2005	2009	2010	2011
<i>Інвестиції в основний капітал сільського господарства (млн. грн.)</i>				
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, всього	5016	9382	12231	18183
<i>Прямі іноземні інвестиції (млн. дол. США)</i>				
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, всього	1644	1865	2171	2866

* Розраховано за даними Держкомстату України [5]

У 2011 р. темпи приросту інвестицій в галузях агропромислового виробництва за рахунок усіх джерел фінансування прискорилися і їх обсяги в сільському господарстві порівняно з попереднім роком зросли в 1,5 рази, порівняно з 2005 роком – зросли в 3,6 рази. Спостерігається також і приріст іноземних інвестицій, який за відповідний період

збільшився в 1,3 та 1,5 рази. В структурі інвестування по галузях сільського господарства у 2005 році на рослинництво припадало 67,3%, на тваринництво – 25,8%, на інші галузі – 6,9%. У 2011 році аналогічні показники становили відповідно 71,7%, 21,7% та 6,8%. Серед факторів, що безпосередньо впливають на формування інвестиційного клімату в аграрному секторі, надзвичайно важлива роль належить стабільному законодавчому та нормативному забезпеченню, створенню сприятливого цінового, податкового, митного та кредитного механізмів.

Сфера АПК приваблива для іноземних інвесторів, оскільки: потенційно висока привабливість харчової і переробної промисловості; стабільний ринок збуту; швидка окупність вкладень; місцеві органи влади зацікавлені в розвитку галузеві АПК.

Потреба аграрної сфери України в інвестиціях різних видів неоднакова. Найбільшу цінність мають нові технології устаткування, ноу-хау, вільно конвертована іноземна валюта. З іншого боку, можливості вкладення тих чи інших видів інвестицій часто різні в різних іноземних інвесторів у залежності від країни походження. Виходячи з такого контексту, проблему залучення іноземних капіталів в аграрну сферу національної економіки доцільно розглядати диференційовано – за інвесторами з економічно розвинутих країн, із країн території колишнього СРСР, з інших країн світу.

Інвестиційні процеси в АПК мають наступні складнощі:

- 1) наявність кризових чинників загального макроекономічного характеру;
- 2) нестабільність економічних процесів в перехідній економіці;
- 3) відсутність належних політичних і економічних гарантій іноземних інвестицій;
- 4) більш висока ефективність вкладень капіталу у фінансовий сектор вітчизняної економіки;
- 5) вкрай заплутана і агресивна податкова система;
- 6) оскільки в розвинутих країнах має місце перевиробництво основних видів продовольства, то вони охоче підтримують і стимулюють експорт готової продукції до України, ніж притоку іноземних капіталів.

Обов'язковими елементами інвестиційної діяльності в ринкових умовах є: вибір конкурентоспроможних проектів на конкурсній основі; орієнтація на швидку віддачу витрат; економічне обґрунтування інвестицій з врахуванням ринку збуту продукції і її якості; облік виробничих можливостей конкурентів.

На інвестиції в сільському господарстві в ринкових умовах роблять вплив ряд чинників. На одні з них товаровиробник може впливати, а інші обумовлені зовнішніми умовами і не залежать від підприємця.

До чинників, залежних від товаровиробника, відносяться: урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби; вибір об'єкта першочергових інвестицій; спеціалізація і концентрація виробництва; технологія виробництва основних видів продукції сільського господарства; характер інвестицій: довгострокові, короткострокові; рівень продуктивності праці та собівартість виробництва.

На дані чинники підприємець може впливати протягом виробничого процесу або планувати виробництво продукції та інвестицій на найближчу перспективу.

До чинників, не залежних від товаровиробника, відносяться:

- ціни на сільськогосподарську продукцію і продукцію промислового виробництва;

- відсоткова ставка на кредит;
- податкові ставки на прибуток;
- інфляційні процеси;
- сезонність виробництва сільськогосподарської продукції;
- попит на продукцію з врахуванням співвідношення цін;
- обов'язкові поставки сільськогосподарської продукції (квотування виробництва);
- світові ціни на продукцію.

В сільськогосподарському виробництві інвестиції спрямовуються на: заміну застарілого і зношеного обладнання; впровадження нової технології і застосування

сучасної техніки і обладнання; розширення виробництва сільськогосподарської продукції; розвиток нових видів виробництв.

Формування інвестицій в сільське господарство здійснюється на економічній основі з урахуванням швидкості повернення вкладених засобів. А це можливо лише за умови збільшення виробництва високоякісної продукції і зниження її собівартості. Інвестиції прямо пов'язані з отриманням додаткового чистого прибутку і з скороченням терміну окупності вкладень. Чим менший термін окупності, тим більше стимулів до інвестицій. При тривалому поверненні засобів внаслідок інвестиційних процесів відбувається знецінення ресурсів, що витрачували. Крім того, отриманий чистий прибуток від виробництва продукції може бути вкладений в нове виробництво.

Капітальні вкладення дають певний ефект від їхнього застосування через певний час після їхнього переходу в основні фонди. При цьому необхідно враховувати, що їхня віддача є співвідношення прибутку, отриманого від капітальних вкладень, до відсоткової ставки за кредит. Зворотність інвестицій є відношенням суми прибутку до загального розміру інвестицій, виражене у відсотках. Рівень зворотності інвестицій порівнюють з відсотковою ставкою за кредит. В тому випадку, якщо рівень зворотності інвестицій вищий за процентну ставку за кредит, то товаровиробнику доцільно збільшити капітальні вкладення.

Ринок інвестицій в найбільшій мірі виявляється через політику кредитування банками. Сільськогосподарські підприємства в ринкових умовах кредитуються переважно комерційними банками. Вони надають кредити під конкретні проекти. При цьому за діяльністю підприємства встановлюється фінансовий контроль з боку банку. В той же час кредитування капітальних вкладень комерційними банками має і серйозні недоліки: високі процентні ставки на кредит; надання засобів на порівняно короткий період. Це стримує розвиток сільського господарства і не сприяє ефективному використанню ресурсів.

Підвищення ефективності інвестицій і капітальних вкладень виявляється: в зростанні продуктивності праці; в збільшенні виходу валової продукції; в зниженні собівартості виробництва продукції. Підвищення їх ефективності досягається за рахунок: скорочення вартості будівництва виробничих об'єктів, реконструкції будівель і споруд; впровадження комплексної механізації виробничих процесів; використання дешевих матеріалів місцевого виробництва; поліпшення проектування сільськогосподарських об'єктів; зниження кошторисної вартості проектно-конструкторських робіт; комплексності вкладень у виробничу сферу; застосування прогресивних технологій при будівництві об'єктів.

Одним з пріоритетних напрямів використання капітальних вкладень є подальше нарощування потужностей по переробці сільськогосподарської продукції безпосередньо в місцях її виробництва.

Структурна перебудова сільського господарства пред'являє вимоги до інвестиційної політики в області створення фермерських господарств, житлового будівництва і у зв'язку з цим розвитку невиробничої інфраструктури на селі.

В агропромисловому комплексі необхідно створити таку систему стимулів і пільг, яка забезпечувала б привабливість інвестицій як безпосередньо в сільське господарство, так і в інші сфери АПК. Для активізації інвестиційної діяльності потрібно ширше використовувати такі важелі, як: стимулююче оподаткування; безвідплатні дотації на створення великих об'єктів інфраструктури і охорони навколишнього середовища; фінансові стимули; безпроцентні позики, що надаються інвестором; пільгові режими виплати боргів і позик в банках; випуск облігацій для створення фінансових ресурсів по найважливіших напрямках інвестицій. При цьому повинні здійснюватися принципи:

- послідовна децентралізація інвестиційного процесу на основі розвитку різноманітних форм власності;

- підвищення частки внутрішніх (власних) джерел накопичень підприємств для фінансування інвестиційних проектів;

- державна підтримка підприємств за рахунок централізованих інвестицій при зміні безповоротного бюджетного фінансування на конкурсне кредитування на зворотній і платній основі;

- розширення гарантії сумісного державно-комерційного фінансування інвестиційних проектів;

- збереження бюджетного фінансування переважно для соціально значущих об'єктів, що мають некомерційний (неприбутковий) характер із власними джерелами фінансування;

- розміщення обмежених централізованих капітальних вкладень і державне фінансування інвестиційних проектів виробничого призначення суворо відповідно до державних цільових програм.

Доцільно використовувати державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств АПК за напрямками:

1) стимулювання стійкого платоспроможного попиту підприємств переробної промисловості та населення на вітчизняну сільськогосподарську сировину і продовольство;

2) підвищення ефективності регулювання імпорту сільськогосподарської продукції, сировини, продовольства;

3) регулювання цінового паритету і контроль за діяльністю природних монополій;

4) регулювання сільськогосподарських підприємств і утворення корпоративних структур;

5) розгортання системи державної підтримки сільськогосподарських виробників.

Ці заходи будуть ефективні, якщо їх використовувати комплексно і погоджено.

Висновки. На формування інвестицій у сільському господарстві впливає комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів. Необхідно передусім створювати сприятливі умови для нарощування власних коштів товаровиробників, зокрема за рахунок пошуку вигідних ринків збуту продукції, розширення масштабів її експорту, а також залучення коштів іноземних та інших інвесторів. Для нарощування інвестиційних ресурсів в сільському господарстві важливо зберегти позитивні тенденції в ціновій ситуації на ринках продовольчих і матеріально-технічних ресурсів.

SUMMARY

The authors focus on the necessity of forming an attractive investment environment in the agrarian sector of Ukraine, analyze the present state of the agrarian sector and the determinants of investment in agricultural enterprises. They also define the factors of influence on the investment inflow, creation of system of incentives and privileges to appeal investors, the peculiarities of state regulation of investment activity.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Звіт про капітальні інвестиції [форма 2-ін, розділ 4]. – К.: Держкомстат України, 2011.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epravda.com.ua/news/
3. Кожемякіна М.Ю формування інвестицій в аграрній сфері економіки України http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2011_10-12/KOZHEMYA.pdf
4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 3-12.
5. Сільське господарство України у 2011 році: стат. зб. – К.: ДКСУ, 2012. – 387 с.

Надійшла до редколегії 24 квітня 2013 р.